Stelarc şi a sa durere de-a zbura

Radu STĂNESE

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Ştiinţe Socio-Umane
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Faculty of Social and Human Sciences
Personal e-mail: radu.stanese@imagic.ro

Stelarc and his pain of flying

Stelarc is an Australian artist whose creation is dedicated in its entirety to the technological extension of the human body. He is the subject and the object of his own artistic experiments; his arguments on the post-human future seem to reach philosophical levels; however, upon closer inspection, he aims more or less voluntarily for an empathetic subliminal communication. The contradictory emotions stirred by the portrayal of his self-tortured naked body prove to be more convincing than his prophetic concepts. Stelarc the Cyborg completely contradicts the preconceived notion of the all-powerful robot by presenting himself as vulnerable and disarming to the public.

Keywords: Stelarc, extended-body, performance art, Third Hand, Virtual Hand, Fractal Flesh, Parasite, suspension, obsolete body, technology, medium, corporeality.

Încă din anii '60, Stelarc îşi manipulează şi protezează corpul în cadrul reprezentaţiilor sale. Acestea includ ataşarea unei *a treia mâini*, implantul unei *urechi în antebraţ*, augmentarea sa în spaţiul cibernetic prin intermediul unei *mâini virtuale*, conectarea sa la un *exoschelet* robotic cu şase picioare pneumatice, precum şi peste 25 de *suspendări,* ce presupun atârnarea sa în cârlige.

Dar cine este Stelarc şi ce vrea el să demonstreze?

Stelios Arcadiou s-a născut în anul 1946, în oraşul cipriot Limassol. A plecat în Australia, unde a studiat artele şi tehnologia la Cautech şi M.R.I.T., de la Universitatea din Melbourne. A predat arte şi sociologie la Yokohama International School şi sculptură şi desen la Ballarat University College. Din anul 1972, numele său legal este Stelarc, iar arta sa urmăreşte *extinderea corpului*, atât în sens fizic cât şi tehnic. Soluţiile cibernetice la care apelează în mod repetat, reprezintă răspunsul său la dorinţa primară a omului de a învinge forţa gravitaţională. Intenţia lui este de *a exprima ideea prin experienţa sa nemijlocită*.

Atunci când artistul australian ne vorbeşte despre *corpul perimat (obsolete)*, se referă la faptul că fiinţa umană a ajuns la stadiul în care trebuie să treacă de limitele fizice ale corporalităţii, bunăoară, prin structuri modulare electromecanice. O asemenea *tehnologie defineşte sensul de-a fi om şi e parte din starea de-a fi om*. Odată intrat în era informaţională, corpul nu mai este suficient, întrucât e *biologic inadecvat*. Astfel, pentru Stelarc, *spaţiul electronic devine un mediu mai degrabă al acţiunii decât al informaţiei.*

Artistul experimentează, pe de-o parte, *limitele psihice şi fizice ale corpului,* iar pe de altă parte, *dezvoltă strategii pentru extinderea şi amplificarea acestuia prin intermediul tehnologiei*.

Pentru privitorul neavizat, imaginile cu nudul suspendat al artistului sunt terifiante: cel mai mare organ al trupului – pielea – este perforat, fără anestezic, cu numeroase cârlige din oţel inoxidabil, în prelungirea cărora cablurile sunt tensionate de greutatea corporală. Dorul întâlneşte durerea de-a zbura într-un halucinant *coincidentia oppositorum*. De mai bine de o jumătate de veac, acest fachir al erei digitale oripilează şi fascinează lumea, deopotrivă.

Stelarc
Sursă foto: http://www.scottliveseygalleries.com/images/artwork/large/12637.jpg

Prestațiile sale se încadrează în artele spectacolului *(performance art)*, dar miza vizuală amintește de gimnosofii hinduși, care au influențat cultura occidentală încă din vremurile lui Alexandru Macedon. Prin asceză și autoflagelare fizică, ei urmăreau aceeași extindere a limitelor suportabilității corporale.

Stelarc recunoaște influența hindusă în privința tehnicilor de perforare, dar se delimitează de orice context religios, șamanic ori yoghin. El nu intră în transă și nu urmărește stări de conștiință modificată, cu toate că susține aceeași natură liminală a epidermei: „Cred că, în sens metafizic, în trecut, oamenii considerau pielea o suprafață, o interfață. Pielea reprezenta o limită a sufletului, a sinelui și totodată, un început al lumii. Odată ce tehnologia s-a extins și a perforat pielea, a dispărut pielea ca barieră."[1]

În spectacolul creat de Stelarc, corpul său este și artist, și operă. Motivul pentru care subiectul coincide cu obiectul artei pare însă firesc: „îmi este greu să conving un alt corp să se supună unor experiențe incomode, dificile uneori chiar dureroase. (...)

Pentru mine, corpul este impersonal, evolutiv, obiectiv structurat."[2] Cu alte cuvinte, Stelarc apelează la trupul său ca la un inter-mediu proxim, pentru a experimenta și a filosofa în mod direct și aplicat. Prin suspendarea sa, nu încearcă să sugereze starea de levitație. Dimpotrivă, cablurile de care stă agățat fac parte din compoziția plutirii sale, „ca niște linii de tensiune ce susțin corpul, iar pielea întinsă de cârlige descrie un fel de hartă gravitațională."[3]

Stelarc nu caută o finalitate propriu-zis estetică, întrucât mai importantă i se pare *libertatea de a modifica și transforma corpul*. Arta sa robotică cere sacrificarea identității biologice în favoarea uneia tehnologice. El încearcă să ne convingă de valoarea supremă a profeției lui Marshall McLuhan conform căreia, în era electrică, noi vom purta toată omenirea ca propria noastră piele.[4]

Involuntar, Stelarc ajunge la paradoxul ontologic al identității www: este omul parte din sistemul World Wide Web, sau, dimpotrivă, rețeaua globală e cea care alimentează personalitatea individuală cu link-uri din ce în ce mai sofisticate. Conectivitatea corpului la internet este deja o certitudine, dar Stelarc reușește să își pună *corpul involuntar* la dispoziția utilizatorilor aflați în rețea. Prin stimulări musculare electrice, trupul interfațat la www s-a mișcat în afara voinței sale. În experimentele - spectacol *Fractal Flesh*, *Parasite* și *Stimbad*, artistul execută mișcări involuntare transmise prin intermediul spațiului virtual.

„Trupul uman devine astfel nu doar o «gazdă» a tehnologiei, ci și a agenților/avatarurilor virtuali aflați la depărtare și conectați la interfață. Dacă în cadrul performărilor mai vechi, Stelarc pune accentul pe corpul cyborgic individual, în performările recente ale artistului, desfășurate inclusiv în suportul Internetului, se observă interesul acordat sistemului cyborgic constituit dintr-o multitudine de corpuri conectate sau teleoperate în rețea. Se dorește astfel evidențierea modului în care trupul uman nu mai este controlat de propriul sistem nervos intern, ci de stimularea externă a rețelelor computaționale: mișcarea și fluxul însuși al datelor determină mișcarea corpului, fie el «parazitic»,

fie «fantomatic», fie «fractalic» (vezi Stelarc, 1999) ".[5]

Viitorul imediat pare a consta în despuierea omului de propriul trup, odată cu întruparea polimorfă şi ubicuă a internetului. Stelarc ne pregăteşte pentru o conectare de bunăvoie la www, pentru a participa la identitatea real-virtuală a fiinţei postumane. Paradoxul identitar nu e deloc întâmplător, iar durerea exhibată de nudul îmbătrânit al artistului devine semnificativă în acest sens. Fenomenul perceptual se reduce la un circuit cauză-efect simplu şi pragmatic: Stelarc este manipulat fizic de spectatori, iar aceştia sunt manipulaţi emoţional de imaginea zborului său automutilant.

Există aici un plan subliminal al comunicării empatice, în care trupul schingiuit obligă privitorul la o trăire intensă; oricât de sceptic ar fi spectatorul în legătură cu ideea racordării bio-tehnologice, reală rămâne ancorarea propriu-zisă a lui Stelarc prin cârligele ce îi perforează carnea. Pentru majoritatea dintre noi, experienţa de a sta gol, torturat şi imobilizat în văzul tuturor ar fi profund umilitoare.

Exhibiţionismul extrem al australianului nu este doar o excentricitate artistică, ci se dovedeşte a fi o strategie mult mai subtilă şi mai eficace: el acroşează vizual arhetipul sacrificiului uman, al vânatului supus ritualului *de trecere*. Este invocată astfel victima primelor arme şi dispozitive, a paleotehnologiei dominării fizice. Inconştientul colectiv a rămas dintotdeauna sensibil la ritualul omului vânat/sacrificat, ceea ce, în cazul lui Stelarc, convinge afectiv prin autovulnerabilizarea sa carnală. Durerea sa e cauzată de o forţă invizibilă dar omniprezentă – gravitaţia. În opoziţie cu imaginea robotului suprauman, cyborgul Stelarc este o marionetă vivantă în mâna implacabilului „zeu" 1-G. În plus, publicul interactiv decide vrând-nevrând mişcarea trupului suspendat al vedetei într-un joc sado-masochist cât se poate de real. Însă conexiunea subliminală inversă, respectiv faptul că el se supune de bunăvoie la supliciile propriului crez artistic dezarmează spectatorul participant, chiar dacă (sau tocmai pentru că) acesta dispune de fiinţa lui printr-un simplu click. De fapt, reflexul moral al utilizatorului are loc datorită identităţii (încă) evidente a acestuia.

Dar ce s-ar întâmpla cu Stelarc dacă manipulatorul său ar beneficia de controversatul anonimat al internautului?

La începuturile lor, artele spectacolului concepute de Stelarc erau considerate stranii, cu un public relativ restrâns. Odată cu intrarea în mileniul trei şi cu redescoperirea corpului ca suport al expresiei artistice (a se vedea piercing-ul şi arta tatuajului), s-a identificat şi apetitul unor tineri de a participa în mod efectiv la experimentele de suspendare. Arta tribală urbană pare să aducă astfel ofrande umane spiritului cinegetic originar.

În 2012, la *Oslo Suspension Symposium*, cinci persoane au fost atârnate pe verticală, în numeroase cârlige pentru rechini: June Ailin Bonsaksen, Ronnie Horner, Morten Narverud, Miss Olive şi Samar Soriano. Nudurile lor s-au răsucit în continuu, timp de 21 de minute, cu microfoane wireless ataşate de obraji. Coregrafia circulară a corpurilor multiple a avut loc pe fondul sonor al respiraţiei lor amplificate, care uneori era sincronizată, alteori aritmică. Fusurile umane s-au rotit în jurul propriilor axe până ce unul dintre participanţi a leşinat. Spectacolul s-a numit „Rotiri/Respirări: Eveniment pentru suspendări multiple" şi a beneficiat din plin de un streaming live pe internet.[6]

Pe data de 30 martie 2013, la Teatrul Lakewood din Dallas a avut loc „Suspendarea umbrelor". Şase nuduri atârnate în plan orizontal, într-o configuraţie hexagonală, cu faţa în sus, au fost supuse la o mişcare de rotaţie, timp de 23 de minute. Imaginile au fost mediatizate pe internet din multiple unghiuri. Cei şase figuranţi perforaţi de cârlige au fost trei femei şi trei bărbaţi: Samar Soriano, Shelly Dejongh, Ash Marie Lancaster, Jake Roseneder, Jason Pfohl şi Matt Brawley.[7]

Reuşesc asemenea spectacole să ridice problema identităţii/alienării personajului global - aici numit generic www -, sau se reduc acestea la simple reacţii viscerale, superflue oricărui demers futurist?

Departe de orice fior cathartic, ambiguitatea artei stelarciene nu vizează stări de efuziune sau contemplaţie; trauma viitorului se consumă într-un prezent epidermic, iar sensul ei se iroseşte într-un strat subcutanat. Chiar Stelarc recunoaşte că „asemenea suspendări sunt experimente dedicate senzaţiilor corporale, exprimate în diferite spaţii şi diverse situaţii. Nu sunt nici acţiuni destinate interpretărilor, nici nu necesită explicaţii. Nu sunt concepute pentru a avea vreun sens. Sunt probe de indiferenţă şi stadii de suprimare. Corpul este gol, absent faţă de sine şi perimat".[8]

Note:

1. *Corpul extins: interviu cu Stelarc*, de Paolo Atzori şi Kirk Woolford, Academia de Arte Media, Cologne, Germania. http://web.stanford.edu/dept/HPS/stelarc/a29-extended_body.html
Sintagme şi concepte numeroase, evidenţiate în cadrul articolului nostru cu caractere cursive, aparţin lui Stelarc şi sunt menţionate în preambulul aceluiaşi interviu, sau cu alte prilejuri.
2. *Ibidem*
3. *Ibidem*
4. Marshall McLuhan, *Să înţelegem media*, Ed. Curtea Veche, 2011, p. 47.
5. Lucia Simona Dinescu, *Corpul în imaginarul virtual*, Ed. Polirom, Iaşi, 2007, p. 88.
6. http://stelarc.org/?catID=20328
7. http://stelarc.org/?catID=20342
8. http://stelarc.org/?catID=20325